CZU: 821.135.1-34.09 https://doi.org/10.59295/drgl2026.16

„COASTA DE DRAC" – SIMBOL AL RĂTĂCIRII MORALE ÎN *POVESTEA LUI STAN PĂȚITUL*

"THE DEVIL'S RIB" – A SYMBOL OF MORAL DEVIANCE IN *THE STORY OF STAN PĂȚITUL*

Aura LOVIN (COMORAȘU)
Phd Student, Graduate School
Vasile Alecsandri University of Bacau, Romania
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3589-2534

Abstract: ***Within traditional Romanian culture, illness is not understood exclusively as a biological manifestation but, more profoundly, as a sign originating from a moral and sacred order. It becomes a form of symbolic communication between the individual and an invisible universe, reflecting imbalances that occur in the relationship between humans and divinity, community norms, or the fundamental values of existence. Thus, suffering acquires ethical and purifying functions, often being perceived as a means of atonement and of restoring a disturbed cosmic order.***

In Povestea lui Stan Pățitul, Ion Creangă capitalizes on the phraseological expression a avea coasta de drac ("to have the devil's rib") not through its explicit mention but through a complete epic transposition. The phraseologism, which in popular usage denotes a person's cunningness or malice, is literalized, and transformed into the narrative nucleus: the woman literally possesses a rib taken from the devil, a concrete object around which the entire plot is organized. This procedure highlights the author's stylistic specificity, as he starts from folk wisdom and fixed expressions of the language but artistically reinterprets them, integrating them into a story with satirical and humorous value. Thus, coasta de drac does not remain a simple linguistic formula but becomes a generator of narrative, illustrating how Creangă transforms an expression into a literary mechanism with stylistic, comic, and symbolic functions.

Keywords: *metaphor, illness, ethnolinguistics, phraseologism, culturality*

În viziunea tradițională, boala nu este înțeleasă ca o simplă dereglare a corpului, ci capătă o semnificație simbolică și morală, funcționând ca o formă de sancțiune pentru abateri de la norme sacre sau etice. Suferința fizică este percepută ca o consecință a păcatului, a neascultării sau a încălcării unei ordini divine sau comunitare, iar maladia ilustrează expresia unei tulburări în plan cosmic și spiritual. Astfel, în imaginarul popular, apariția bolii este adesea pusă pe seama unor forțe supranaturale, vrăji, blesteme sau mânia divinității, care acționează ca agenți ai unei justiții transcendente. Această perspectivă conferă bolii o funcție nu doar explicativă, ci și corectivă, situând-o într-un cadru hermeneutic tradițional, în care suferința trebuie interpretată și expiată. În acest fel, boala devine o punte între dimensiunea fizică și cea spirituală a existenței, fiind mai puțin un simptom medical, și mai degrabă o manifestare a dezechilibrului moral și sacru.

Articolul de față valorifică perspectiva etnolingvistică asupra frazeologiei bolilor într-o formulare teoretică inspirată de modelul tripartit al lui Eugeniu Coșeriu, care

structurează fenomenul lingvistic pe trei niveluri fundamentale: universal, istoric și individual [10]. Nivelul universal al vorbirii vizează dimensiunea transculturală a limbajului, eliberată de constrângerile temporale sau spațiale; nivelul istoric reflectă specificul fiecărei limbi naturale în contextul devenirii sale culturale; iar nivelul individual relevă particularitățile expresive ale discursului concret. Acestor trepte conceptuale le corespund, în cadrul etnolingvisticii, trei direcții distincte, dar complementare: etnolingvistica vorbirii, care analizează dimensiunea antropologică a actului de comunicare; etnolingvistica limbii, care urmărește modul în care structura unei limbi exprimă o anumită viziune despre lume și etnolingvistica discursului, centrată pe valorile culturale și identitare reflectate în utilizările efective ale limbajului [8]. Această abordare integratoare permite o înțelegere nuanțată a relației dintre limbă și cultură, dintre expresie și experiență umană.

În cadrul etnolingvisticii, ramura dedicată studiului discursului se concentrează asupra formelor și structurilor discursive determinate de specificul cultural al comunității de vorbitori, având ca punct de interes central competența expresivă. Etnolingvistica discursului examinează modul în care valorile, credințele și mentalitățile unei culturi se proiectează în expresia verbală, în construcțiile frazeologice și în organizarea narativă a textului. În această direcție, demersul de față își propune investigarea frazeologiei asociate afecțiunilor umane, așa cum este ea configurată la nivel discursiv în operele literare ale lui Ion Creangă. Analiza urmărește să evidențieze în ce măsură structurile expresive reflectă tipare culturale tradiționale și moduri populare de a conceptualiza boala, suferința și vindecarea.

Povestea lui Stan Pățitul ilustrează cu subtilitate modul în care Creangă utilizează boala ca metaforă a dezechilibrului produs de devierea de la norme, plasând-o în centrul unei critici sociale satirice [3], în care grotescul, ironia și absurdul servesc drept instrumente de reglementare morală. Opera ilustrează relația specială dintre personajul principal, Stan, și Chirică, care se dovedește a fi un diavol în slujba lui [4]. Cei doi sunt prezentați cu importanță egală în acțiune și beneficiază de simpatia autorului, fiind amândoi înțelepți. Diferența apare când Stan se îndrăgostește, iar Chirică, neafectat de dragoste, își păstrează luciditatea și cunoașterea despre firea femeii.

Personajele feminine, soția lui Stan și baba ispititoare, întruchipează, în mod diferențiat, două forme ale acestei „maladii" morale. Prima, tânăra soție, este prezentată ca o ființă superficială, vorbăreață, lipsită de discernământ, trăsături considerate semne ale unei infecții morale încă reversibile. Cea de-a doua, baba, întruchipează forma cronică, ireversibilă a acestei devieri: o ființă „îmbătrânită în rele" [5], simbol al răului sedimentat, care nu mai poate fi corectat, ci doar exclus din structura socială. În acest mod, feminitatea nu este în sine asociată cu răul, ci devine un teren vulnerabil la influențele distructive ale ispitei și ale slăbiciunii de caracter [4].

În acest context, Creangă introduce ideea de tratament, care capătă semnificații ritualice și exorcizante. Intervenția dracului Chirică [6], cu instrumentele sale de „chirurgie populară" – ciocan, daltă, clești –, nu este doar o procedură de corectare fizică, ci mai ales una simbolică, ce implică purificarea morală a femeii și restabilirea echilibrului în ordinea conjugală. Prin aplicarea principiului popular *cui pe cui se scoate* [8], Creangă sugerează

ideea conform căreia răul poate fi înlăturat doar de o entitate care îl înțelege și îl manipulează: diavolul devine astfel nu un pur agent al răului, ci un instrument în slujba restabilirii normei.

> *„Şi cum vorbeau ei, numai iaca întră şi Chirică pe uşă, cu un ciocan, c-o daltă şi c-o pereche de cleşti în mână. Femeia lui Ipate, cum îl vede, începe a i se tângui şi lui. Dar Chirică, după ce-o ascultă, zice: — O crezi, stăpâne, ce spune? Nu te mai uita în gura ei! Ia mai bine s-o cinătuim. Pune-o jos să-i scoatem costiţa ceea. Atunci Ipate odată mi ţi-o şi înşfacă de cozi, o trânteşte la pământ ş-o ţine bine. Iară Chirică începe a-i număra coastele din stânga, zicând: una, două, trei şi, când la a patra, pune dalta, trânteşte cu ciocanul, o apucă cu cleştele ş-o dă afară. Apoi aşază pielea la loc, pune el ce pune la rană, şi pe loc se tămăduieşte. După aceasta zice: — Stăpâne, ia de-acum ai femeie cumsecade; numai s-o cam ţii din frâu şi să-i retezi unghiile din când în când, ca nu cumva să-ţi pună coarne".* (CO I: 185-186)

Fragmentul reprodus din *Povestea lui Stan Păţitul* prezintă într-o formă hiperbolic-fantastică o intervenție chirurgicală improvizată, menită *să scoată coasta de drac* dintr-o femeie percepută ca rea. Episodul are un corespondent în înregistrările etnografice ale lui Tudor Pamfile (*Jocuri de copii*, vol. I), unde expresia apare explicit ca amenințare: „îți scot eu coasta de drac din tine" – formulă adresată unei femei, cu sensul de a o „vindeca" de răutate prin bătaie [7]. Din perspectivă etnolingvistică, expresia se sprijină pe o credință populară potrivit căreia femeia ar poseda o coastă specială, atribuită diavolului, responsabilă pentru predispoziții negative sau comportamente necontrolate. În variantă folclorică, se afirmă chiar că femeia ar avea „șapte coaste de drac", ceea ce amplifică nuanța de stigmatizare.

Expresia populară *a scoate coasta de drac dintr-o femeie* [5] reprezintă un exemplu remarcabil al modului în care folclorul românesc îmbină concepții arhaice despre corporalitate, demonologie și relațiile de putere dintre sexe, transpunându-le într-o formulă idiomatică cu o încărcătură atât persuasivă, cât și estetică. În plan metaforic, imaginea *coastei de drac* este o metaforă anatomică ce atribuie răului o localizare concretă în trupul femeii [8] Această atribuire corporală conferă conceptului de „răutate" o materialitate tangibilă, transformând o trăsătură morală într-un element fizic ce poate fi „extras" printr-un act concret.

În esență, fragmentul narativ din *Povestea lui Stan Păţitul* descrie o operație improvizată [9], încărcată de semnificații metaforice și satirice, în care limbajul folosit joacă un rol esențial în construirea efectului comic și a imaginarului medical popular. Din perspectivă lingvistică, scena este construită prin combinarea termenilor tehnici, a elementelor de oralitate și a formulelor hiperbolice, generând un registru hibrid, la granița dintre descrierea tehnică și narațiunea parodică.

Structura narativă a procedurii urmează, surprinzător, etapele clasice ale unui discurs procedural, dar acestea sunt adaptate specificului umoristic și grotesc al textului lui Creangă [8]. Momentul pregătirii pacientului, redat prin formula „o trântește la pământ și-o ține bine", introduce un limbaj familiar și violent, fără nicio conotație medicală autentică, dar care corespunde, în mod parodic, ideii de imobilizare preoperatorie. Identificarea locului intervenției este realizată prin „începe a-i număra coastele din stânga, zicând: una, două,

trei”, o secvență ce folosește ritmul enumerativ pentru a crea suspans și a sugera o examinare sistematică, deși scopul real este pregătirea momentului grotesc al extragerii. Execuția actului medical [1] este exprimată printr-o succesiune rapidă de verbe la prezent – „pune dalta, trânteşte cu ciocanul, o apucă cu cleştele” – care marchează acțiuni brutale și precise, înlocuind instrumentarul medical cu unelte meșteșugărești. Această substituție produce o contaminare semantică între câmpul tehnic al tâmplăriei și cel al chirurgiei, subminând registrul serios al actului medical. Închiderea rănii este redată prin „aşază pielea la loc, pune el ce pune la rană”, formulă în care repetiția vagă „ce pune” trădează lipsa de rigoare medicală și păstrează tonul parodic, iar vindecarea „pe loc” accentuează dimensiunea fantastică a scenei. În final, prescripția postoperatorie – „s-o cam ţii din frâu şi să-i retezi unghiile*”* – deplasează discursul din zona tratamentului fizic în cea a recomandărilor morale și domestice, transformând intervenția într-un act de disciplinare conjugală.

Analiza la nivel lexical dezvăluie preferința autorului pentru termeni concreți din domeniul meșteșugurilor: „dalta”, „ciocanul”, „cleştele”. Aceștia sunt împrumutați dintr-un câmp semantic străin chirurgiei și introduși într-un context medical improvizat, ceea ce generează un contrast comic puternic.

Verbele de acțiune, „înşfacă”, „trânteşte”, „pune”, „apucă”, „dă afară”, transmit rapiditate [9], forță și lipsă de delicatețe, fiind în opoziție cu lexicul formal al medicinei. Lexemul „costiţa ceea” introduce o dublă marcă stilistică: diminutivarea conferă un ton familiar și ironic, diminuând gravitatea presupusei afecțiuni, iar deicticul „ceea” fixează expresia într-un registru dialectal, specific oralității moldovenești.

Oralitatea este una dintre componentele definitorii ale fragmentului. Verbul „cinătuim” marchează începutul acțiunii într-un registru colocvial, iar construcția „una, două, trei” imprimă un ritm oral, dramatic, care pregătește punctul culminant al narațiunii. Prezența deicticului „ceea” și a structurilor populare ancorează întreaga scenă într-un cadru rural, iar acest cadru este esențial pentru funcția parodică a episodului: intervenția medicală, departe de a fi una profesionistă, se desfășoară după logica și resursele comunității tradiționale.

Din punct de vedere semantic-pragmatic, limbajul medical parodiat servește la dramatizarea unei „vindecări” morale. „Coasta de drac” devine un defect fictiv, localizat precis în corpul femeii, iar actul chirurgical este transformat într-un ritual popular de exorcizare. Extracția fizică echivalează, la nivel simbolic, cu purificarea spirituală, iar alegerea unui diavol drept operator subliniază paradoxul: răul este eliminat prin mijlocirea celui care îl cunoaște cel mai bine. În acest fel, limbajul medical nu funcționează doar ca element descriptiv, ci ca mecanism retoric care îmbină corporalitatea, demonologia și normativitatea socială într-o construcție satirică unitară.

Astfel, analiza lingvistică a procedurii improvizate din *Povestea lui Stan Păţitul* arată cum Creangă valorifică amestecul dintre lexicul tehnic neadecvat, structura narativă procedurală, oralitatea populară și metafora medicală pentru a construi o scenă deopotrivă comică și critică. „Operația” nu este doar o glumă pe seama medicinei improvizate, ci și o ilustrare a felului în care limbajul poate transforma un act imaginar într-un instrument de

reglementare morală, validat de logica și umorul comunității tradiționale. Astfel, *a scoate coasta de drac dintr-o femeie* nu este doar o expresie cu funcție expresivă, ci și un document cultural ce reflectă modul în care comunitatea românească tradițională a gândit, a reprezentat și a legitimat, prin limbaj, relațiile de putere și percepțiile despre feminitate.

Așadar, în *Povestea lui Stan Pățitul*, Ion Creangă valorifică expresia frazeologică *a avea coasta de drac* nu prin enunțarea sa explicită, ci printr-o transpunere epică integrală. Frazeologismul, care în uzul popular desemnează viclenia sau răutatea unei persoane, este literalizat și transformat în nucleu narativ: femeia are efectiv o coastă de la drac, obiect concret în jurul căruia se organizează întreaga acțiune. În acest fel, Creangă deplasează expresia de la planul metaforic la cel fabulos, conferindu-i substanță comică și fantastică. Procedeul evidențiază specificul stilistic al autorului, care pornește de la înțelepciunea populară și de la expresiile fixe ale limbii, dar le resemnifică artistic, integrându-le într-o poveste cu valoare satirică și umoristică. Astfel, *coasta de drac* nu rămâne o simplă formulă lingvistică, ci devine generator de narațiune, ilustrând felul în care Creangă transformă expresia într-un mecanism literar cu rol stilistic, comic și simbolic.

Metafora medicală funcționează astfel pe două niveluri: unul individual – în care soția este supusă unui proces inițiatic de „vindecare", după care devine vrednică de viața conjugală – și unul colectiv – în care societatea este simbolic purificată prin înlăturarea factorului deviant. Baba, fiind o manifestare ireversibilă a răului, nu mai poate beneficia de această terapie. Trimiterea ei „la talpa iadului" are un dublu rol: pe de o parte, consfințește excluderea definitivă a răului din lume, iar pe de altă parte, funcționează ca o expresie idiomatică a retoricii populare, în care femeia vicleană, pervertită, devine sprijinitor al infernului însuși. Corpul babei înlocuiește literal căpătâiele putrezite ale iadului, sugerând că răul etern își extrage energia din astfel de figuri maligne, imposibil de redresat.

Povestea, așadar, se înscrie într-un sistem narativ cu valențe satirice, care are drept scop nu doar divertismentul, ci și corectarea comportamentului deviant prin ridiculizare [2]. Stan nu este un personaj idealizat, ci un țăran păcălit, care, prin experiență, dobândește înțelepciunea necesară pentru a înțelege și a regla raporturile sociale dezechilibrate. Vindecarea femeii și eliminarea babei nu au doar o funcție anecdotică, ci marchează simbolic o restaurare a ordinii universale, o revenire la normă prin eliminarea excesului și a deviației [6].

În *Povestea lui Stan Pățitul*, Ion Creangă construiește o alegorie complexă a bolii morale, în care elementele de folclor, medicina populară și satira se împletesc într-un mecanism narativ eficient și profund. Boala nu e doar o stare de dezechilibru individual, ci o amenințare la adresa ordinii sociale și cosmice. Rolul dracului devine, paradoxal, unul salvator, iar rolul poveștii – unul vindecător. Astfel, Creangă ne oferă o viziune originală asupra raportului dintre boală și normă, între păcat și redresare, între rătăcire și revenire – toate exprimate într-o cheie satirică [6], dar profund revelatoare pentru mentalitatea tradițională.

Prin urmare, boala din *Povestea lui Stan Pățitul* se constituie într-o metaforă complexă a rătăcirii morale, iar tratamentul, în forma sa grotesc-satirică, devine un mijloc

de catharsis comunitar. Râsul, absurdul și exagerarea servesc drept forme terapeutice prin care societatea își reface echilibrul, sancționând simbolic abaterile și reafirmând valorile tradiționale. Astfel, Creangă construiește un univers ficțional în care umorul devine mecanism de reglare etică, iar povestea – un instrument de reflecție critică asupra lumii.

Bibliografie

1. ARVINTE, Vasile (2002) – *Normele limbii literare în opera lui Ion Creangă*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 171.
2. CĂLINESCU, George (1978) – *Ion Creangă (Viața și opera)*, București, Editura Minerva, p. 251.
3. COŞERIU, Eugen (1994) – *Lingvistica din perspectivă spaţială şi antropologică. Trei studii*, Chișinău, Editura Știința, pp. 132–149.
4. CREANGĂ, Ion (1932) – *Opere complete*, București, Editura Cartea Românească, p. 184.
5. DLR [Academia Română] (1940) – *Dicționarul limbii române*, București, Tipografia Ziarului „Universul”, p. 598.
6. DUMITRESCU-BUȘULENGA, Zoe – *Ion Creangă*, Putna, Editura Nicodim Caligraful, pp. 61-62.
7. PAMFILE, Tudor (1906) – *Jocuri de copii adunate din satul Țepu*, București, Analele Academiei Române, p. 389.
8. SIMION, Eugen (2017) – *Ion Creangă. Cruzimile unui moralist jovial*, București, Editura Tracus Arte, p. 65.
9. TOHĂNEANU, G. I. (1969) – *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, București, Editura Științifică, p. 52
10. „Prelegeri şi conferinţe” (1994) – Iași, Supliment la „Anuarul de lingvistică şi istorie literară”, p. 31.